

עין משפט
גזירה

יח:

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

מסורת הש"ס

א (טור א"ח סי' תקנ):
קא ב ג ד מיי מיה מלל
תענית ל ג ד (ד) סמ
עין דקנן ג טור א"ח
סמן תענית (ט) (א):

רבינו הגאון

ופריך רב פסא הכי
קאמר, בזמן שיש שלום,
כלומר כל זמן שביט
המקדש קיים, יהיה לששון
ולשמחה. יש שפרש, אם
אין שפר ואין שלום,
כגון עתה בזמן הזה,
רצו מתענין רצו אין
מתענין. וכיון שאם רצו
שלא להתענות כיון רצו
חובה עליהן לפרוק אין
אין שפר ואין שלום, א
לשחוק יצאין בתו, א
הכי ופסי מה יצאין באב,
ופריךן משה שרובסלו
בו צרות, מפני שחוב בו
הבית בחשאינה ובשניה,
ולכונה בית חר, ותרשה
העיר, קבלו עליהן ט'
צום לשלם בגלות,
ואצ"פ שאין שם שפר
בזמן הזה לפרוק יצאין
באב, וקאמר ר' שמעון
בן יוחנן ד' דברים היה ר'
קעבא דורש אילו כן, א'
והוא שרה את כן הרג'
המצרית וגו', כ' האן
ובקר ישחית להם וגו', ג'
בן אדם ישחית החובות על
אדמת ישראל וגו', ד' זה
אמר ה' צום הרביעי וגו',
אלו ד' דברים ספורין
בימינו דבי רב וכתוספתא
(ו) ובספסוף טוטה, ואמר ר'
שמעון בן יוחנן זה אמר
מן ד' דברים שהיה ר'
קעבא דורש וקא' אפי'
דורש כמחור, ולא חילפתי
על דבריו אלא בעום
העשירי ולכד, שהוא
אומר עשרה בטבת שבו
ספק מלך בבל על לוד,
ואני אומר צום העשירי
זה ה' בטבת, שאמרה
השומרה לגולה כי נחובה
היה ונפרח הבית, ותיאן
דבריו מדבריו, שהוא
אומר בתמוה הובקעה
העיר, ובאב נלכדה העיר,
ובחשירי נהרג גדליה בן
אחיקם, ונבטח ספק מלך
בבל, ומצאו הדברים
האלו שלא על הסדר,
כי אחרי שנלכדה העיר
ונפרח הבית, מוכיח
סיבת החילול על
ירושלם, ואצ"פ שהוא
על הסדר לסדר החדשים,
שמתחיל רביעי תמוז, ואב
חמישי, ותשרי שביעי,
ושבת עשירי, הפורענות
אינם על הסדר, שאמרה
הסמיכה בן השירשה,
ואני מונה לסדר חדשים
ו[ן]פורענות על חדשים
הסדר, בחודש הרביעי
הובקעה העיר, ובחמישי
נלכדה, ובשביעי נהרג
גדליה בן אחיקם ובשני
באת שמעת הפורענות
האלה בגולה בבל, ועש
יום שמותה כיום שריפה.
איתמר רב ר' חנינא
אמר בטלה מגילת תענית,
פירי כל המכות כמגילת
תענית, די לא לאיתענה
בתו, וכי הם כמי ימים
טובים שאסור להתענות
בתו, בטלה, וכל הורשה

הואיל והוכפלו בו הצרות. כיום שבעה עשר בתמוז נמי אירע חמשה דברים כדמתן כפרק במלך דתענית (דף טו.) אבל חורגין בית המקדש תקיפה עובא ועוד לא דמי לט' נכא לזרה אחת הוכפלה זו: זה השעה בתמוז שבו הובקעה העיר. טהיינו נרששוה אלל בשניה הובקעה צ"ו ומשום הכי ענדין צ"ו תענית והך נרייתא מתניין בירושלמי וגרסי' צה צ"ו בתמוז ולאצ"ג דכמי בקרל בתענית לחדש קלקול חשונות היו שם ופליגי אש"ס דין ורזא לומר דמתוך ערדתם טעו בתענית ולא לזה הפסוק לשנות מכתו שזיו סנויים: זה השעה באב שבו נשרף. כפרק במלך דתענית (דף טז.) רמי קרלי אהדי דבסוף מלכסי כמיז דנשרף בשבעה ובספר ירמיה כמיז נעשור לחדש ונשרוף וגו' ומשני דזו' לשנות נכנסו אצ"סי להיכל ולכלו ושמו זו [שבעין] שמיני ומשני עד שפנה היום לעומתי ערז הלימו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור:

וירד רבי אצ"פ עיר ורחץ. ממתי דעל כקלו מפני מנוכה לא הוה ליה לאקשויי דלעולם לא חשיב יו"ט ואפילו הכי מדליקין נרות וזכר לנס: ומיפוק

באב שבו נשרף בית אלהינו השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם וזו הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר בן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכחה העיר שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לומר הוכחה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דבריו מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון יאלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורענות איתמר ר' רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן ורבי לא אמרי לא בטלה מגילת תענית רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנהך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתליגהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל הנהך כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגורו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חוכה דאיכא מצוה א"ל אבי ותיבטיל איהי ותיבטיל מצוהה אלא אמר רב יוסף שאני חוכה דמיפרסם ניסא מותיב רב אבא רב הונא בתלחא בתשרי בטילת אדרכתא שן שטרייא שגורה מלכות וין גורה' שלא להוכיח שם שמים על פיהם וכשנברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינן שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטולם ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייאת בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שביט המקדש קיים ותיפוק

דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דרתיב יכה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ולשמחה ב' בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר ר' רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גורת המלכות צום אין גורת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר ר' בב' באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר תניא אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש ו'אני אין דורש כמותו יצום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר ו' (ברביעי) בתענית לחדש ויחוק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים צום החמישי זה השעה באב שבו נהרג גדליה בן אחיקם וזו הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר בן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכחה העיר שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לומר הוכחה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דבריו מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון יאלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורענות איתמר ר' רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן ורבי לא אמרי לא בטלה מגילת תענית רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנהך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתליגהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל הנהך כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגורו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חוכה דאיכא מצוה א"ל אבי ותיבטיל איהי ותיבטיל מצוהה אלא אמר רב יוסף שאני חוכה דמיפרסם ניסא מותיב רב אבא רב הונא בתלחא בתשרי בטילת אדרכתא שן שטרייא שגורה מלכות וין גורה' שלא להוכיח שם שמים על פיהם וכשנברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינן שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטולם ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייאת בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שביט המקדש קיים ותיפוק

דאמר רב חנא בר ביזנא כו'. דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ומתניין בזמן הזה קא מיייר מדקתני וכשהמקדש קיים כו': שיש שלום. שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל: יהיו לששון ולשמחה. לאמר בהספד ותענית: יש גורם המלכות לזום. חובה להתענות בהן: רלו אין מתענין. וכיון דרשות הוא לא מתענין שלוחים עלייהו: ארבעה דברים הללו כו'. וזו אחת מהן והג' שניין בתוספתא לטובה' ובספירין בן ארס יושבי הכרובות וגו' ה' האלף והבקר ישמח וגו' ומר' שרה אלתרן הגרמליתר' וגו' (נדרשתיא כא): סמך מלך בבל. התחיל ללוד עליה: שמועה לגולה. לגלות יכמה שגלו לבלל אחת עשרה שנה לפני החורבן: שאני אומר על ראשון. שכמדל מקרא: ראשון. לפורענות. בתחלה הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית בתענית באב ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה ונבטח שאלחמיו באתה השמועה: והוא אומר על ראשון. שפסוק אחרון לפורענות: ועל אחרון. שבתקרא ראשון לפורענות שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה נמלא צ"ו בתמוז שהוא ראשון בתקרא אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר בתקרא: אלא שהוא מונה לסדר חדשים. ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטובת ולמי מונה אף לסדר פורענות: בטלה מגילת תענית. מיום טובים שקצנו חכמים ע"י נכס שארעו זהם ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד וכתבוס במגילה אחת אלפי יומיא דלא להתענהה זהו כו' עכשו שחרב היום בטלו ומתרין בהספד ותענית: אין שום לזום. ואצ"ג דבזמן הבית קרינאו מועדים טובים: והנהך נמי. דמגילת תענית כי הני משנין להו כי דיכי דהני צבטלו. הני נמי צבטלו: דסליגו צבטלו. דע"י החורבן הובקעו לזום ועל ידי הצנן הובקעו לזום טוב ששכננה בית שני שלחו בני הגולה האבכה בחדש החמישי המז כאשר עשיתו זה כמה שנים מיום החורבן כמו שנאמר שם (ו' וזכיה ו) שהשיס הקב"ה כי למתס וספוד בתמישי ובשביעי וזה שבעים שנה וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים: וירד ר' אליעזר כו'. ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבס מרכ הבית: הפענו. כלומר עשו משונה: דמפרסם ניסא. כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המלות והחזיקו בו כשל מודה ולא נכון לבעלו: כסלחא כפסרי כו'. כך כחוב במגילה לשון ארמי צבילת אדרכתא צבילת אדרכתא שם שמים זה השטרות ובקושי יכלו לבעלו שנהגו בו העם וכששמעו חכמי' ובעלוס הוכשר הדבר צבנייהם ונתקצו להם לנס ועשאוהו יו"ט: ומיפוק

6) פ' ע"ו תמלא כבי
א"ת ר"ש כ"י מקנ"ג (ט) (ג)
העור א"ת כ"י תקי' (כא).
1) (תקום גורל מלכות
נפ"א: שמה, וכן הל"ן,
ד) תענית ט: (ט) (א) (א)
דסוטה כפ"ו: (ו) (ג)
בחדש הרביעי: (ו) (א)
ג' רב כ"י הול' ור' הול'
(ח) (א) (א) (א) (א)
שמה: (ט) (א) (א) (א) (א)
(י) (א) (א) (א) (א) (א)
(י) (א) (א) (א) (א) (א)
(י) (א) (א) (א) (א) (א)
(י) (א) (א) (א) (א) (א)
תענית כה"ל:

תורה אור השלם

1. בה אמר י' צבאות
צום הרביעי וצום
החמישי וצום השביעי
וצום העשירי יהיה לבית
יהודה לששון ולשמחה
ולמועדים טובים והאמת
להשלים אבנב.
זכיה ח ט'
2. בחדש הרביעי
בתענית לחדש חורבן
הרעב בעיר ולא יהיה
לדם לעם הארץ:
יימינו כו' 1
3. ויהי דבר יי אלי בשנה
התשיעית
בחדש
העשירי בעשור לחדש
לאמר: יחוקל כו' א
4. ויהי בשתי עשרה
שנה בעשירי בחמשה
לחדש לגלותנו בא אלי
הפליט מירושלם לאמר
הכחה העיר:
יחוקל לב כא

גליון הש"ס

נב' ואי אין הדיש
בפירו. עין נספד נרס
יוסף וירד פ' רמז ספף
ג:

מוסף רש"י

ביתר. עיר מגולה וכו'
ישראל לדין נהך. כמסמ
טיין ספק הדין (טו).
אשקף דליפסן מרזי כיתר
ותענית כו' 1.

רבינו הגאון (המשך)

שלא צבוחת הוא דתליגהו
רחמנא בבנין הבית, אבל
הני כדקיימי באיסור, הכי
קיימי עי עכשו. ומתיב רב
כהנא על מאן דאמר בטלה
מגילת תענית, מעשה
גנורו תענית בחנוכה בלוד,
יאמר לון ר' יהושע צאו
והתענו על מה שהתעניתם.
(א) כלומר, עברתם. ופרקינן
שני חנוכה דאיכא מצות
הרלקה נר, ונדרה, אלא
מפניס דמפרסם ניסא
דתנוכה. ואחזקין חוב
מיהא, בחלתא בתשרי
בטילת אדרכתא כן
שטריא בול, פירי, הוו
כותבין כשטרות כשנה
כך וכך ליוחנן כהן גדול
שהוא כהן ליי עליון
ואמרו חכמים למחר פורע
זה את חובו ובאשפה שטר
קרעו משריף באמפת ויס
עליון כחובו כו'. ונדרש שלא

לחוכר שם שמים כשטר כלל ובטלוהו, ואותו היום שגורו כך ג' בתשרי היה ועשאוהו וקבעוהו כמו יום טוב שאסורו
בתענית, ואי ס'ד בטלה מגילת תענית וכל הוצה להתענות מתענה, הראשונה בטלו אחרונתן מתשרין. ויחוקל זה
שקבעוהו לשלשה בתשרי יום טוב בזמן שריה הבית קיים, וכי ארוינן אן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית,
1) נראה לל' עכשום על דברי חמסם.